

Megkapták a katalógust továbbá:

1. a pesti hétszemélyes tábla és a királyi tábla bírái személyenként, az udvari kancellária és helytartótanács tagjai;

2. a kassai, kolozsvári, kalocsai, soproni, debreceni, nagyenyedi, győri, pozsonyi, a pesti piarista és egyetemi, zágrábi, nagyváradi, a bécsi therézianumi, sárospataki, pécsi könyvtárak;

3. a Soproni Magyar Társaság, minden vármegye, káptalan, hiteles hely, szab. kir. város, az erdélyi megyék, szász és német szék, káptalan.

A gróf külföldi ismerősei és barátai közül velin példányokat kaptak: *Bécsben*: GUSTERMAN tanár, HUDELIST államtanácsos; *Berlinben*: FESSLER Ignác, NICOLAI és WOLTMANN egyetemi tanárok, BIESTER könyvtárigazgató, *Drezdában*: ADELUNG, a deventeri (hollandiai) magyar származású CSERNÁK ev. lelkész; *Erlangenben*: MEUSEL tanácsos; *Göttingában*: GREILLMANN egyetemi tanár, HEYNE Károly titkos tanácsos, SCHLÖZER Ágost tanácsos, SCHRÖCK; *Jenában*: WENCK elnök, SCHÜTZ tanácsos; *Kölnben*: HÜBSCH báró könyvtárigazgató; *Milanóban*: CATTANO János éremtári igazgató; *Prágában*: BRANDTKE György egyetemi könyvtárigazgató, MAYER ev. lelkész, UNGAR, ZEHENTER és ZWANZIGER tanácsosok; *Salisburyban*: HARTLEBEN tanácsos, SCHNAPFENTH tanár, a magyar eredetű GLACZ tanár, *Szentpétervárt*: FUSS akadémiai elnök, a berlini, drezdai, göttingai, jénai, prágai és varsói könyvtárak.

Ezekon kívül volt még néhány érdeklődő, akiknek kérésére a gróf és később fiai szintén megküldték a katalógus megmaradt példányait, amelyek így az egész országban elterjedtek, itthon és a külföld előtt megismertették az első magyar közkönyvtár anyagának értékét.

BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ.

Eperjesi jogkönyv 1649-ből.

Egy eperjesi, eddig ismeretlen törvénygyűjteményt mutatok be e folyóirat olvasóinak. A történészek érdeklődésére épügy számot tarthat, mint a jogtudósokéra és művelődéstörténetirökéra. A sárospataki főiskolai könyvtár kéziratárának rendezésekor bukkantam rá s 75. számmal láttam el. Magában foglalja ez a kézirat gyűjtemény mindazokat az örökösödési, büntetőjogi, magánjogi, peres eljárási stb. törvényeket és szabályokat, amelyeknek elvei szerint szolgáltaták Eperjesen a XVI. és XVII. sz.-ban az igazságot.

A törvénygyűjtemény szárnyas angyalfővel diszített, színesen festett virágkoszorúba foglalt címe: *PROMPTUARIUM POLITICUM De*

*Libertatibus Jurib[us] Consuetudinibus, Privilegiis, Hæreditatum Divisionibus, Sanguiniseffusionibus, Testamen[tis] Debitis & GENEROSO et Egregio D. JOANNI GESZTELI etc: CIVI ac NEGOTIATORI Regiæ Liberæq[ue] Civitatis Eperjes meritissimo Domino Patrono suo observandissimo etc: conscriptum ac oblatum per Andream Glofium Concivem, Eperjes. [iensem] Anno Dni 1649. die 26. Februarj finitum. — 4r. Sárga bőrkötésben. Tábláit bórszalagok tartották össze (kapsok helyett). Az előtábla külső lapjába, felül az egykori első tulajdonos (Joh. GESZTELI) nevének kezdőbetűi: I. G. G., alól pedig a bekötés évszáma: 1649 vannak bepréelve. Az előtábla után a könyvkötő négy üres előzéklevelet kötött. Ezután jön a diszes címlevél, melynek versoján GLOSIUSnak GESZTELIhez, mint pátrónusához intézett latin *Præfatió*ja olvasható. Ezután jön 1—468 lap.*

Mint a címlap szövege mutatja: e gyűjteményt GLOSIUS András eperjesi polgár szerkesztette GESZTELI Jánosnak, Eperjes sz. kir. város ügyvivőjének számára. GLOSIUSRól csak annyit tudunk, hogy Nagyszebenből való volt. Sárospataki kéziratos kötetén kívül következő munkái vannak: Latin hőskölteménye a WEBER János *Janus Bifrons*. Lócse, 1662. c. munkájának előszava végén. *Meditationes* c. kéziratos kötetét feleségével írta össze 1666-ban. (Utóbbi elveszett.) — Az ép állapotban levő gyűjtemény tartalma a következő:

Az 1—212. lapon olvasható törvények kéthasábosan, zöld tintával gondosan körülvonalozott hasábokra szépen, könnyen olvasható latin betűkkel vannak írva, úgy, hogy a bal hasábon áll a latin szöveg, a jobb hasábon pedig a magyar fordítás. Ez a négy tractatusból álló rész GLOSIUS kézírása s a magyar fordításban a következő címet viseli: *Az Szabad Városok Törvényi és régi Szokások. Mellyben mindennemű ellenkező Casufok és vissza vonások kőrdt, négy kivalképpen dolgokról tractalunk ugy mint:*

Elő: Örökségnek dolgairól.

Masodik, az Vérontásról.

Harmadik, Az Testamentomról.

Negyedik. Az Adosságokról.

A szabad királyi városok — Buda, Pest, Kassa, Bártfa, Nagyszombat, Pozsony, Eperjes és Sopron — e *latin* nyelvű törvényeit a Történelmi Tár 1909-iki évfolyamában (52—87., 481—498. l.) adtam ki egy XVI. századi, Sárospatakon őrzött kéziratból. Magyar fordítása azonban mind- eddig ismeretlen volt. Az első rész törvényszövege és a Történelmi Tárban közölt szöveg közt a következő eltérések találhatók: Az eperjesi

jogkönyv első tractatusában az articulusok száma 23, míg a Történelmi Tárbelieké csak 22. Új, betoldott articulus a 15-ik, melynek címe: «Ha valaki örökséget eladván, meg ocsollya (igy!) annak vissza hívásáról». (20. l.) Az 1—14. articulus a két szövegben teljesen egyezik. A 15-től aztán, miután az eperjesiben egy új articulus illesztetett be a 14-ik után, így felelnek meg egymásnak: 15 (TT.) = 16 (Eperj.), 16 = 17. stb. A két szöveg közötti különbségek inkább csak kifejezésbeliek. Lényegbeli eltérés kevés van. Az eperjesiben, az I. tractatusban terjedelmesebbek a következő articulusok: 2 (5 soros értelmezés), 11 (megpótolva 27 sornyi szöveggel), 19, 20; rövidebbek: 7, 9; hiányzik a következő articulusok magyar tolmácsolása: a 11-ikből a 27 sornyi pótléké, továbbá a 14-iké (húsz sornyi).

A II. tractatus a Történelmi Tárban 75, az eperjesiben 73 articulusból áll. A sorrend 1—67-ig egyezik. Ettől kezdve aztán a viszony a következő: a TT-beli 68-iknak az eperjesiben nincs megfelelő, a 69 (TT) = 68 (Ep.), 70 = 70; 71 = 69; 72 = 71; 73 = 72; 74 = — 75 = 73. E tractatusban hiányzik a 12. artic. ²/₃ részének és a 19. artic. egész szövegének magyar fordítása. — A III. tractatus 21. articulusa mindkét forrásban egyezik. Az eperjesiben a 15-ik articulus hat sorral terjedelmesebb. A sorrendben a TT. 6-ik és 7-ik articulusa az eperjesiben a 7-iknek és 6-iknek felel meg.

A IV. tractatus articulusainak száma (1—27) mindkét forrásban egyezik. A TT-beli 9-ik articulusnak az eperjesiben a 10-ik; a 10-iknek pedig a 9-ik felel meg. Az articulusok címe azonban a sorrend szerint egyezik. A 21-ik és 22-ik artic. magyar fordítása azonban hiányzik. (Végén: két vignetta, lúdtollal rajzolva.)

E törvények büntető szakaszai között egy sincs olyan, amely a felsorolt büntetésekben kisebb büntetést szabna ki a halálbüntetésnél. E korban az elrettentés elve uralkodott a büntetések kiszabásánál. Így volt ez akkor nemcsak a magyar, hanem az egész európai büntetőjogban is, különösen a XVI. és XVII. században.

A gyűjtemény 213—220. lapjai üresek. A 221-ik lapon másfajta törvények következnek e címlappal:

LIBERTATES CIVITATUM IN CERTO REGNI HUNGARIÆ Loco Existentium. — Ne cselekedgyél hamisságot seíjz itéletben ne nézzed az Szegénnek Személyét és az Hatalmasít is személyvalogatással ne becsülljéd, Igazán itélljéd az te Felebaratodat. Levitic, 19. 15. — «AZ VAROSOKNAK SZABADSÁGOKRÓL» szóló eme törvény I—XXXV.

részből áll. Ez is kéthasábosan van írva. A bal hasáb a latin, a jobb a magyar szöveget tartalmazza. Ez is GLOSIVS szép írása. A X-ik szakaszból, melyben Pestről és Budáról van szó, kétséget kizárólag megállapítható, hogy ezek a törvények nemcsak Eperjesen, hanem az összes magyar szab. kir. városokban érvényben voltak. E törvények a következő ügyekről szólnak: A bíróválasztás előzményei, «a törvénynek folyása minden hétben háromszor» legyen, a bíróválasztásról és annak erkölcséről, életéről és az esküdtek tisztességéről, a plebánus választásáról, az új polgártársak felvételéről, az idegen bizonyosságokról, a végrendeletről, a végrendelet nélkül elhaltak vagyonáról, a város piacának szabadságáról, a sokadalmakról (vásárokról), a testamentom ítélletéről a szentszéken, a pecsét felszakasztásáról és annak bírságáról, az álló örökségnek időmúlásáról, a vétekben esett és elszöktöknek (így!) javairól, a városbeliek házának és örökségének eladásáról, a feleséggyilkosról, a hamis mértékről, a városbeliek a fejedelmektől ne háborgattassanak, a mesterségek gyakorlásáról, a város és tanács titkairól, az idegen árosokról, a vámokról, az idegen árúkról, a latrok büntetéséről, a kalmárokról, a bíróról, a gazdákról, a szöcsekről, a sütőkről, a vargákról. — Záróvignetta: két szinesre festett virágszál.

Ezt követi: *SERIES Articularum JURIS CIVILIS*. Az I—IV. Tractatushoz készített tartalommutató ez. (248—255. l.) A 256—258. lapok üresek. Ezután következik a felsőmagyarországi városokban érvényben volt örökösödési törvény magyarul. Latin szövegű címe: *LIBER DIVISIONALIS seu MODVS Bona Hæreditaria DIVIDENDI In Civitatibus Superior(um) HUNGARIÆ*. Num. 27: 8 — 11-ből vett idézettel (ez magyarul). Ez a törvény, mely a 259—321. lapokat tölti be, az említett latin címén kívül még e magyar címmel is el van látva: «AZ MI RÉGI Attyaink az Városnac Törvénye fzerint valo OSZTÁSÁBAN ilyen módot tartottanak hogy a' miképpen minden rendbéli Osztlásoknak és marbakeresőknek rendek». Ez a szakasz is GLOSIVS gondos írása, akinek igen érdekes záradékaival így végződik e törvénytársorozat: «Légyen elég Istennek fzent hírvél ezekről valo Irássunk, az együgyűeknél nem léfzen haszontalan, ha szorgalmatosan jó értelemmel akarják olvasnj és tudni, Tanulnj. A kinek az Ur Iften job értelmet és tudományt adott, irjanak ezekreöl, job és vilagossab értelemmel, mert (így!) a mennyire az én Vékony Vénségemnek elméjétől lehettett, irtam az én Tanulando együgyü elméjő felebarátimnak megh akarván eztis mutattnom hogy mindenestől fogván nem öttem héában az Osztlas-Czipót». — Vignetta: Szárnyas Pegasus. (Színes festéssel.) Ez a szakasz tehát magától GLOSIVS-

től származik; a maga egészében az ő fogalmazása. Indexet is készített hozzá (322—324. l.) tartalmi kivonattal.

A 325. lapon a következő című szakasz olvasható: «*Az EPERIESSI Határon így szokták az Földeket mérni*». Egy Hóld ott szapu, vagy corocz földni. stb. Virágdísz vignetta, színes festéssel, tartóban.

Az ezután következő részletek már nem GLOSIUS írásával vannak írva, hanem más kéztől. A 327—331. lapokon «*Az Sidok esküvésinek formaia*» olvasható, előbb latin, majd magyar szövegben. Ez a WERBŐCZI *Tripartitum*ából van kiírva. (Lásd a bártfai, 1632-iki kiadás 555—556. lapját!) A 332. lap után egy beírt levél ki van vágva. A 333. lapon új szakasz következik e címmel: *REGVLARVM JVRIS et SENTENTIARUM CENTURIAE SEX*. Ez a szakasz (333—360. l.) már egy harmadik kéz írása. A 362—363. lapokon a cigányok esküformája áll magyarul. Ez a második kéz írása, A 364. lapra a 3-ik kéz írásával néhány sor latin és német szöveg van följegyezve. A 365—390. lapok üresek. Ezután ismét a második kéz írásával találkozunk, melytől a 391—458. lapokon a következő cím alatt felsorolt törvények vannak: «*Az VAROSOKNAK EGY NEHany Rendbéli Törvényi, rendesfen. Illyen modon következnek*». Ez a szakasz I—IV. Tractatusra oszlik. I. Az örökségről. II. A vérontásról, III. A testamentomtételről. IV. Az adósságról és azok fizetéséről. Ez a rész csonka, csak öt lapnyi szövege van meg, a többi hiányzik. Mint látható, e szakasz tractátusainak címei teljesen egyeznek a Történelmi Tárban közölt s e gyűjtemény első helyén levő szakasz tractátusainak címeivel, azonban szövegezésük, bár lényegileg több helyen egyezik, merőben elütő. Megjegyzem, hogy az egyes tractatusokban a forrás, utalásul, minden egyes kikezdés után, gondosan föl van tüntetve. Források gyanánt szerepelnek régi országgyűlési törvénycikkék, decretumok stb.

írta. (Sárospatak.)

HARSÁNYI ISTVÁN.